

Asia: VN/33762/2023

Arviointimuistio terveydensuojelulainsäädännön kokonaisuudistusta varten

Lausunnonantajan lausunto

Yleistä arviointimuistiosta

-

Luku 1 - Taustaa kokonaisuudistuksesta

Terveydensuojeluun liittyviä teemoja, esim. asuntojen radonia, käsitellään EU:n ns. BSS-Direktiivissä (Neuvoston direktiivi 2013/59/Euratom, annettu 5 päivänä joulukuuta 2013, turvallisuutta koskevien perusnormien vahvistamisesta ionisoivasta säteilystä aiheutuvilta vaaroilta suojelemiseksi ja direktiivien 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom ja 2003/122/Euratom kumoamisesta). Direktiiviin olisi hyvä viitata muistiossa.

Sivu 12–13 kohdassa: ”Direktiivi antaa varsin vähän joustoa säännösten kansalliseen toimeenpanoon, ja vuonna 2023 voimaan tulleiden säännösten soveltamisesta on vasta vähän kokemuksia. Tämän vuoksi terveydensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä direktiivin soveltamisalaan kuuluvissa talousvettä koskevista säännöksistä ei ole juurikaan muutostarpeita.” Tässä viitataan juomavesidirektiiviin (EU) 2020/2184.

Poikkeuksena on kuitenkin talousveden radioaktiivisuutta koskeva sääntely, joka perustuu Neuvoston direktiiviin 2013/51/EURATOM. Talousvesiasetuksessa olevat viitteellisen annoksen laskentaperusteet todennäköisesti vanhentuvat, sillä ne pohjautuvat vanhoihin annoskertoimiin. Kansainvälinen säteilysuojelukomissio (ICRP) on jo päivittänyt työntekijöiden annoskertoimet ja

väestön osalta uudet kertoimet julkaistaneen vuoden 2025 aikana. Suomi ja STUK ovat perinteisesti noudattaneet ICRP:n suosituksia, ja jatkossa olisi perusteltua viitata suoraan ICRP:n julkaisemiin annoskertoimiin, sillä EU tai STUK eivät niitä erikseen julkaise.

Talousveden radioaktiivisuuden valvonnassa tulisi painottaa riskiperusteista lähestymistapaa. Laatuvaatimukset ovat erittäin tiukkoja, ja niiden ylitykset ovat hyvin harvinaisia. Muista nuklideista kuin radonista aiheutuvan viitteellisen annoksen laatuvaatimus on 0,10 mSv vuodessa. Radonin osalta laatutavoite on 300 Bq/l, joka vastaa alle 0,10 mSv:n annosta vuodessa veden nauttimisen kautta. Sen sijaan asunnon sisäilman radon aiheuttaa suomalaiselle keskimäärin 4 mSv:n suuruisen vuotuisen annoksen. Viitearvo on 300 Bq/m³, joka aiheuttaa jo 10 mSv:n suuruisen annoksen vuodessa.

STUK suosittelee, että ympäristöterveysvalvonnan resursseja kohdennettaisiin asuntojen ja muiden oleskelutilojen sisäilman radonvalvontaan. Tämä on tehokkain keino vähentää väestön säteilyaltistusta Suomessa.

Luku 2 - Nykytilan kuvaus

-

Yleistä

Kuten arviointimuistiossa on esitetty, määritelmien lisääminen selkeyttäisi lakia. Termi "terveyshaitta/riski" on epämääräinen. Yksittäisen epäpuhtauden tai muun tekijän terveyshaitta on vaikea todentaa. Selkeämpi olisi viitata ainakin radonin osalta Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (1044/2018) annettuun pitoisuuden viitearvoon.

Luku 1 - Yleiset säännökset

3 § Suhde eräisiin säädöksiin (sivu 40): Säteilylaissa on säädetty, että STUK toimii säteilylain mukaisena viranomaisena, ellei säteilylaissa ole toisin säädetty. Ehdotetaan että toimivaltaa selkiytetään joko rajaamalla säteilylaissa ionisoimattoman säteilyn käyttö terveydenhuollon toimintayksikössä pois STUKin toimivaltuudesta tai säädetään valvontavastuu uuden Lupa- ja valvontaviraston valvontavastuulle.

Täsmennys lauseeseen (sivu 40): Terveysturvallisuuslain avulla voidaan puolestaan valvoa sisäilman terveellisyyttä asunnoissa ja muissa oleskelutiloissa, kuten kouluissa ja päiväkodeissa. Ehdotamme lisättäväksi ”ja muissa oleskelutiloissa”, koska myös muunlaiset tilat ovat muita oleskelutiloja.

Vastaavia huomioita viranomaisyhteistyöstä, joita on listattu työturvallisuuslakiin liittyen, voisi mainita myös säteilylakiin liittyen. STUK valvoo työpaikkojen radonia ja yleensä muut oleskelutilat ovat myös työpaikkoja.

Luku 2 - Viranomaiset ja niiden tehtävät

-

Luku 4 - Ilmoituksenvarainen toiminta

Kohdassa 5) solariumpalvelu, ihoa rikkova toiminta ja erityistä hygieniää edellyttävä kauneushoitola (sivu 84), ei mainita solariumpalvelun vastuuhenkilön läsnäolon valvontaa, vaikka tämä on oleellinen osa valvontaa. Säteilylaissa säädetään, että solariumit ovat kiellettyjä alle 18-vuotiailta ja vastuuhenkilön tulee olla solariumlaitteita käytettäessä läsnä ja tarvittaessa tarkastettava nuoren henkilön ikä. Vastuuhenkilön läsnäolon ja siten ikäraja- ja valvonnan järjestämisen valvomiseksi olisi hyvä, että solariumpaikat tarkastettaisiin säännöllisesti. Vastuuhenkilön läsnäolon valvonnan mainitseminen ehdotetaan lisättäväksi.

13 § Ilmoitusvelvollisuus (sivut 85–86) Kohtalaisen riskin kohteet. Vuonna 2024 kunnan suorittamissa solariumtarkastuksissa puutteita oli 72 % solariumpaikoista. Vastuuhenkilön läsnäoloon liittyviä puutteita oli 21 % paikoista. Säteilyturvallisuusohjeisiin liittyviä puutteita 24 % ja solariumlaitteen käyttöohjeisiin liittyviä puutteita 16 % paikoista. Myös solariumlaitteiden ajastimiin liittyviä puutteita havaitaan melko usein (14 % paikoista). Puutteiden runsas esiintyminen puoltaisi säännöllisiä tarkastuksia, etenkin kun vastuuhenkilön läsnäoloon liittyviä puutteita on noin viidesosassa solariumpaikoista. Vastuuhenkilön puuttuminen on vakava puute, sillä vastuuhenkilön läsnäolo ja ikäraja- ja valvonnan suorittaminen on ehdoton edellytys solariumpalvelujen tarjoamiselle.

Luku 5 - Talousvesi ja lämmin käyttövesi

Seuraavat kohdat ovat säteilylaissa olevia talousveden radioaktiivisuuteen liittyviä muutostarpeita.

Säteilylakiin on jäänyt talousveden radioaktiivisuuteen liittyviä muutostarpeita. Kohdat voi olla syytä huomioida tai tarkentaa myös terveydensuojelulaissa.

SätL 146.4 ja 147.2 §:ssä esitetään, että ilmoitukset luonnonsäteilystä aiheutuvasta altistuksesta ja sen rajoittamisen riittävydestä tehdään STUKille. Talousvettä toimittava laitos tekee ilmoitukset SätL 154 §:n nojalla. Talousveteen liittyvät ilmoitukset on kuitenkin tarkoituksenmukaista antaa STUKin sijaan kunnan terveydensuojeluviranomaiselle, joka asiaa valvoo SätL 15 §:n perusteella.

STUKilla ei ole tarvetta antaa tarkempia määräyksiä talousveden radioaktiivisuuteen liittyen, joten SätL 160 §:n 3 momentin 4 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että viittaus SätL 154 §:ään (talousveden radioaktiivisuus) poistetaan.

Talousvesiasetuksessa viitataan ”STUKin antamiin annosmuuntokertoimiin”. Viittaus tulisi olla ”ICRP:n julkaisemiin annoskertoimiin”.

Luku 6 - Jätteet ja jätevedet

-

Luku 7 - Asunnon ja muun oleskelutilan sekä yleisten alueiden terveydelliset vaatimukset

Vastaavasti kuin "tarkemmat määräykset radonmittauksista työpaikoilla" on esitetty STUKin määräyksessä S/6/2022, velvoittava viranomaismääräys muiden oleskelutilojen radonmittauksiin selkeyttäisi valvontaa. Terveydensuojelulain kokonaisuudistuksen yhteydessä on syytä keskustella, onko esim. STUKilla tai jollakin muulla taholla, kuten Lupa- ja valvontavirastolla, valtuutusta tai mahdollisuus antaa viranomaismääräyksiä tai -ohjeita radonmittauksista muissa oleskelutiloissa ja miten asiasta säädetään.

Luku 9 - Hautausmaat ja hautaaminen

Lain 42 § - Hautaamisesta aiheutuva terveyshaitta

Terveydenhuollon toimenpiteen vuoksi säteilevien vainajien arkkuhautaaminen ei tyypillisesti aiheuta ongelmia, koska toimenpiteissä käytettyjen radioaktiivisten aineiden aktiivisuudet ja puoliintumisaajat ovat suhteellisen lyhyitä. Onnettomuuksien tai poikkeavien tapahtumien vuoksi

säteilevien ruumiiden radioaktiivisuus voi harvoissa tapauksissa olla niin voimakasta, että ruumiissa oleva säteily pitää huomioida useiden vuosien ajan. Jos ruumis on suljettu tiiviiseen arkkuun, ei maaperään pitäisi päästä radioaktiivisia aineita. Pitkäikäisiä radioaktiivisia aineita sisältävien ruumiiden siirrossa radioaktiivisuus voi olla seikka, joka tulee huomioida.

Terveysuojeluasetus 40 § Hautaaminen

Pykälän 1 momentissa todetaan, että: Vainajan ruumis on haudattava viivytyksettä tiiviissä asianmukaisessa arkussa tai vastaavassa taikka tuhkattava krematoriossa. Hautaamisen tai krematoinnin viivytyksettä tekemiseen olisi oltava poikkeuksia.

Esimerkiksi hautaamista tulisi viivästyttää, jos radioaktiivisen ruumiin hautaamisesta aiheutuva säteilyhaitta ylittäisi säteilylainsäädännössä asetut rajat. Rajoja ovat mm. ihmisten suojelemiseksi asetettujen annosrajojen tai annosrajoitusten ylitys ja radioaktiivisiin päästöihin sekä jätteisiin liittyvien raja-arvojen ylitykset. Hautaaminen voitaisiin tehdä, kun toiminnasta ei enää aiheudu rajat ylittävää haittaa.

Jos ruumis säteilee terveydenhuollon toimenpiteen vuoksi, ei arkkuhautaukselle ole tyypillisesti esteitä. Hautaussyvyys ollessa 150 cm tai yli, ei terveydenhuollon toimenpiteen vuoksi radioaktiivisesta vainajasta aiheudu maanpinnalle merkityksellistä säteilyhaittaa. Krematoinnissa ja uurnahautauksessa tyypillisesti rajoittavaksi tekijäksi tulee ruumiin krematoinnista aiheutuva säteilyaltistus.

Säteilyturvallisuusasiantuntijaa tulisi käyttää tarvittavan hautaamisen viivästämissä ja tarpeellisten säteilysuojelutoimenpiteiden arvioinnissa. Terveydenhuollon toimenpiteen vuoksi säteilevän vainajan tapauksessa tulisi olla yhteydessä toimenpiteestä vastaavan yksikön säteilyturvallisuusasiantuntijaan.

41 § Ruumiin käsittely, säilyttäminen ja kuljettaminen

Vainaja voi olla radioaktiivinen terveydenhuollon toimenpiteen tai poikkeuksellisten tapahtumien

vuoksi. Jotta vainajaa voidaan käsitellä, säilyttää ja kuljettaa säteilyturvallisesti, tulee asianomaisilla olla tieto vainajan säteilystä ja tarpeellista säteilysuojelutoimenpiteistä. Terveys- ja huollon toimenpiteissä käytettävät radionuklidit ja niiden aktiivisuudet ovat sellaisia,

etteivät säteilysuojelutoimenpiteet ole tarpeen tietyn päivämäärän jälkeen. Terveys- ja huollon toimenpiteen vuoksi säteilevän vainajan tapauksessa tieto tarvittavista säteilysuojelutoimenpiteistä on vainajaa hoitaneen yksikön säteilyturvallisuusasiantuntijalla.

Lainsäädännössä tulisi määrittää miten terveys- ja huollon toimijoilla oleva tieto vainajan säteilystä välitetään ruumista kuljettavalle, hautausyrittäjälle, krematorioille ja hautausmaalle. Vastuu säteilyä koskevan tiedon välittämisestä voisi olla kuolemansyyn selvittäjällä, kuten nykyisin edellytetään tarttuvan tautitiedon välittämisessä. Tiedon välittämiseen voitaisiin myös käyttää hautaamista koskevaa lupaa. Lupa hautaamiseen -lomakkeeseen voitaisiin lisätä kentät:

1. vainajassa radioaktiivisia aineita (kyllä/ei)
2. päivämäärä, johon asti säteilysuojelu huomioitava vainajan käsittelyssä
(päivämäärä)
3. terveys- ja huollon yksikön yhteystiedot, josta saa neuvoja säteilysuojelutoimenpiteistä
(yhteystiedot)

Lainsäädännössä olisi myös hyvä selventää, kuka vastaa säteilevän ruumiin säilyttämisestä siihen asti, kunnes ruumis voidaan säteilyturvallisesti haudata. Myös taloudelliset vastuukysymykset olisi hyvä selventää. Jos vainaja säteilee terveys- ja huollon toimenpiteen vuoksi, on luonnollista, että ensisijaisesti terveys- ja huollon toimija säilyttää säteilevää ruumista siihen asti, kun on säteilyn vuoksi tarpeen. Vastuut poikkeuksellisten tapahtumien vuoksi säteilevien ruumiiden säilyttämiseen tulisi kirjata.

Kansainvälisessä säteilysuojelusuosituksissa (IAEA GSR Part 3, para 2.37) edellytetään, että on kansallisesti määritelty turvalliset menettelyt säteilevien vainajien ja kudosten käsittelyyn.

Luku 10 - Tiedonhankinta, tarkastus ja valvonta

-

Luku 11 - Tutkimuslaboratoriot ja maksut

-

Luku 12 - Kiellot ja määräykset

-

Luku 13 - Pakkokeinot ja seuraamukset

-

Luku 14 - Muutoksenhaku ja päätöksen täytäntöönpano

-

Luku 15 - Erinaisia säännöksiä

-

Tietojärjestelmät

-

Terveysuojelulain hallintomenettelyjen arviointi ja kehittämistarpeet

-

Liite 1 Sosiaali- ja terveysministeriön asetus asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista (545/5015)

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Ympäristövaikutukset

-

Muut ihmisiin kohdistuvat yhteiskunnalliset vaikutukset

-

Siltari Peppi
Säteilyturvakeskus